

p. Jaroslav Knežević

POGLED NA KRIŽANO LJUBEZEN - IZVIR PASIJONSKEGA GIBANJA

UVOD – V ISKANJU IZVIRA ...

Jezus Kristus,

njegova oseba, njegovo življenje in njegove besede so izvir že dva tisoč let tekoče reke, ki človeška srca, človeško družbo in vse vesoljstvo spreminja v kraljestvo pravičnosti, ljubezni in miru. On je Križana Ljubezen, omenjena v naslovu tega prispevka. In o odnosu z njim bom napisal nekaj jecljajočih besed ...

Če se hočemo na kakršenkoli način približati pasijonskim vsebinam, moramo jasno opredeliti njihov izvir: trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa, v zgodovinskih virih nedvoumno izpričanega človeka in po verovanju nas kristjanov Boga, ki je iz ljubezni do nas iz večnosti vstopil v ta naš krhko-čudoviti svet. Vsaka pasijonska vsebina, pa naj bo to pobožnost križevega pota, pesem ali pridiga o Kristusovem trpljenju, molitev žalostnega dela rožnega venca, slika Križanega, postni prt ali pa mogočna spokorna pasijonska procesija, ima en sam temeljni namen: peljati človeka oziroma (vsaj potencialnega)¹ vernika globlje v osebni odnos z Jezusom Kristusom. On namreč ni ostal mrtev v zgodovini, ampak je živ med nami, tudi v teh prvih desetletjih 21. stoletja in ga lahko osebno srečamo. Pasijonske vsebine so s premišljevanjem in sodoživljanjem njegovega trpljenja povezane poti v to srečanje. Po njih Gospod Jezus vstopa v naša življenja in mi se prek njih odločamo za vstopanje v odnos z njim.

S tem prispevkom želim usmeriti naš pogled v na križu razpetega Jezusa Kristusa,² da bi ob pomoči nekaterih bratov in sester, ki so v preteklih stoletjih izvrstno opisali notranji dialog ljubezni s Križanim, tudi sami globlje dojeli, kakšno nedoumljivo bogastvo ljubezni, miru in moči nam je ponujeno v pasijonskih izrazih krščanske vere.

¹ Pod izrazom »potencialni vernik« mislim človeka, ki je – ne glede na svojo konfesionalno pripadnost ali nepripadnost – iskreno odprt za iskanje resnice v ljubezni.

² Hebr 12,1–3: »Ker nas torej obdaja tako velik oblak pričevalcev, tudi mi odstranimo vsakršno breme in greh, ki nas zlahka prevzame, ter vztrajno tecimo v tekmi, ki nas čaka. Uprimo oči v Jezusa, začetnika in dopolnitelja vere. On je zaradi veselja, ki ga je čakalo, pretrpel križ, preziral sramoto in sédel na desnico Božjega prestola. Pomislite vendar nanj, ki je od grešnikov pretrpel tolikšno nasprotovanje, da se v svojih dušah ne boste utrudili in omagali.«

Tudi v primeru duhovnih vsebin, kar pasijonske pobožnosti vsekakor so, se namreč pogosto pojavi ena izmed splošnih življenjskih zakonitosti. S tem mislim na dejstvo, da z oddaljevanjem od časa in kraja nastanka postopoma usihajo prvotne zelo žive izkušnje, povezave, odnosi, nameni. S časovnim in krajevnim odmikanjem od izvira, s širjenjem in ponavljanjem lahko dobijo te vsebine, ki so bile sprva tesno povezane z živo, zelo osebno izkušnjo, ustaljene, dogovorjene ali celo predpisane oblike. Te so seveda za preživetje izvornih vsebin skozi čas nujno potrebne – nobena reka ne more teči proti cilju brez bregov – a hkrati predstavljajo povsem realno grozno duhu, v katerem so se vsebine rodile. Dovolil si bom parafrazirati slovenski rek »Daleč od oči, daleč od srca«, in ga za potrebe tega razmišljanja spremeniti v »Daleč od izvira, daleč od prvotnega duha.«

S tem zapisom želim predvsem položiti kamenček v čevelj pasijonskega dogajanja na Slovenskem. Kamenček, ki nas bo neprestano opominjal, od koga pasijonske vsebine izvirajo in h komu nas vodijo. Da ne bodo vsa naša plemenita in požrtvovalna pasijonska prizadevanja tekla v prazno. Da se ne bomo »bojevali, kakor bi mahali po zraku«³ ter ljudem ponujali čudovita kulturno-umetniška doživetja, ne bomo pa jih vodili v odnos z Gospodom Jezusom.⁴ Brez iskanja tega odnosa je vsaka pasijonska vsebina površna, prazna, nesmiselna ...

POGLED NA KRIŽANEGA JEZUSA SKOZI ZGODOVINO

Jezus Kristus, začetnik in osrednja oseba krščanstva, vse od svojega rojstva priteguje poglede in srca ljudi. Njegovo izjemnost priznavajo tudi množice tistih, ki ne verujejo vanj kot v Boga – človeka in Odrešenika vseh ljudi. Evangeljska poročila, ostali novozavezni spisi in krščanska besedila prvih stoletij nam z veliko zanesljivostjo⁵ slikajo Jezusovo življenje, smrt in vstajenje. V vseh štirih evan-

³ Prim. 1 Kor 9, 26.

⁴ Silvano Fausti, italijanski jezuit, je v svoji knjigi Pismo Silu zapisal: »Ljudem boš dal vse, tudi nemogoče stvari, le tistega, kar bi moral dati, ne boš dal.« (S. Fausti, Pismo Silu, Župnijski urad Dravljje, Ljubljana, 1994, 19).

⁵ Tako izgleda Nova Zaveza v primerjavi z ostalimi starodavnimi zapisi, kar se tiče zanesljivosti nam izročeni besedil*:

Avtor	Knjiga	Datum nastanka	Prvi ohranjeni prepisi	Časovna razlika	Št. prepisov
Homer	Iliada	800 pr. Kr.	c. 400 pr. Kr.	prib. 400 let	643
Herodot	Zgodbe	480–425 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 1350 let	8
Tukidid	Zgodovina	460–400 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 300 let	8
Platon		400 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 1300 let	7
Demosten		300 pr. Kr.	prib. 1100 po Kr.	prib. 1400 let	200
Cezar	Galske Vojne	100–44 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 1000 let	10
Tacit	Letopisi	A.D. 100	prib. 1100 po Kr.	prib. 1000 let	20
Sekund Plinij Starejši	Naravoslovje	A.D. 61–113	prib. 850 po Kr.	prib. 750 let	7
Nova zaveza		50–100 po Kr.	prib. 114 po Kr. (del) prib. 200 po Kr. (knjige) prib. 325 po Kr. (celotna N.z.)	prib. +50 let prib. 100 let prib. 225 let	5366

gelijih prav pasijon, poročilo o Jezusovem trpljenju, zavzema izredno pomemben del, v katerem je dogajanje opisano podrobno in brez kakršnegakoli namena oplešati ali ublažiti silovitost dogajanja. Tudi v ostalih novozaveznih delih je pasijonska tematika pogosta in ključna za razumevanje temeljnega oznanila o Božji ljubezni v Jezusu Kristusu.⁶

Kljub tej središčnosti pasijona v najzgodnejšem krščanskem oznanilu oz. kerygmi⁷ pa, na videz presenetljivo, pasijonske teme v prvih treh krščanskih stoletjih niso bile posebej izpostavljene. Podoba križanega Jezusa, ki so jo prvi oznanjevalci evangelija z nepopustljivo jasnostjo slikali v srca poslušalcev, je bila zaradi okoliščin v rimskem cesarstvu, kjer je križanje še vedno veljalo za najbolj sramotno in kruto obliko smrti, ter različnih krivoverskih interpretacij Jezusove osebe,⁸ ki so pogosto napadale prav vero v njegovo božanstvo, več stoletij postavljeni na obrobje javnega izpovedovanja krščanske vere.⁹

* McDowell, Josh. *The New Evidence that Demands a Verdict* (Thomas Nelson Publishers, 1999), str. 55.

⁶ Rim 6,6 – »Vemo, da je bil naš stari človek križan z njim vred, da bi bilo telo greha uničeno in da bi mi več ne hlapčevali grehu.«

1 Kor 1,23 – »mi pa oznanjamo križanega Mesija, ki je Judom v spotiko, poganom norost.«

1 Kor 2,2 – »Sklenil sem namreč, da med vami ne bom vedel za nič drugega kakor za Jezusa Kristusa, in sicer križanega.«

2 Kor 13,4 – »Res, križan je bil v slabotnosti, toda živi iz Božje moči. Tudi mi smo slabotni v njem, a pred vami bomo živi z njim zaradi Božje moči.«

Gal 2,19 – »Dejansko sem po postavi odmril postavi, da bi živel Bogu. Skupaj s Kristusom sem križan;«

Gal 3,1 – »O nespametni Galačani, le kdo vas je uročil, ko je bil prav vašim očem prikazan Jezus Kristus, in sicer križani?«

1 Pt 2,21b-25 – »Saj je tudi Kristus trpel za vas in vam zapustil zgled, da bi hodili po njegovih stopinjah, on, ki ni storil greha in ni bilo zvižaje v njegovih ustih. Ko so ga sramotili, ni vračal sramotenja, ko je trpel, ni grozil, ampak je vse prepuščal njemu, ki sodi pravično. Sam je na svojem telesu ponesel naše grehe na les, da bi mi grehom odmrli in živeli za pravičnost. Po njegovih ranah ste bili ozdravljeni. Kakor ovce ste namreč blodili, zdaj pa ste se vrnili k pastirju in varuhu svojih duš.«

⁷ Apd 2,22-24 – »Možje Izraelci, poslušajte te besede! Jezusa Nazarečana, ki ga je Bog pred vami potrdil z močmi, čudeži in znamenji, katera je Bog po njem delal med vami, kakor sami veste, njega so – prav kakor je Bog hotel in predvideval – izročili vam, vi pa ste ga po rokah krivič-nežev pribili na križ in umorili. Toda Bog ga je rešil iz smrtnih muk in obudil od mrtvih; saj ni bilo mogoče, da bi bila smrt imela oblast nad njim.« (govor apostola Petra na binškošti).

⁸ Adopcianizem, gnosticizem, markionizem, montanizem, nestorijanizem.

⁹ »Starokrščanska umetnost se je sicer omejevala predvsem na dealizirano upodabljanje Kristusa kot »dobrega pastirja« in se ji križanje ni zdela primerna ikonografska tema – nanj je, kot rečeno, spominjal le abstraktni simbol križa. Kot piše Umberto Eco, so odporu proti upodabljanju trpečega Kristusa v zgodnjih umetnostnozgodovinskih obdobjih botrovali teološka nesoglasja in boj proti heretikom, ki so priznavali le Kristusovo človeško naravo ter mu odrekli božjo. Šele v stoletjih poznega srednjega veka, predvsem v obdobju gotike, je »umetnost v možu na križu prepoznala resničnega človeka, pretepenega, okrvavljenega, spačenega od bolečin, in tako upodabljanje križanja kot različnih postaj križevega pota, ki je postalo drama-

»V zgodnjekrščanski umetnosti se je vse do 5. stoletja upodabljalo Kristusa simbolično in se ni iskalo njegove prave podobe. Poleg grafičnih simbolov (križ, Kristusov monogram), fitomorfnih (npr. vinska trta) in zoomorfnih (jagnje, riba) so se pojavljale tudi alegorične upodobitve, privzete iz antične umetnosti (Dobri pastir, Ribič itd.).«¹⁰ Šele v 5. in 6. stoletju so se začele vse bolj širiti različne podobe Jezusa Kristusa, kot so: Prestolujoči Kristus ali Kristus kralj (Christus Rex), Kristus Vesoljni vladar (Christus Kosmokrator) in Zmagoslavni Kristus (Christus Triumphans) na zahodu, bizantinska umetnost pa je razvila naslednje tipe Kristusovih podob: Kristus Emanuel, Kristus Pantokrator (Vsevladar), Kristus Anapeson, Kristus Vladar dni ali Starec dni in Kristus Angel.¹¹

Še vedno pa so vse te podobe prikazovale Kristusa kot zmagovalca in vladarja in le počasi si je v krščansko umetnost, in tudi krščansko javno bogočastje, utirala podoba Križanega.¹² Vendar pa še vedno ni šlo predvsem za upodabljanje in premišljevanje trpečega Kristusa, temveč je tudi na križu Kristus kraljeval kot zmagoviti Kralj. Čudovit primer takšne Kristusove podobe je križ iz cerkvice sv. Damijana pri Assisiju. Pred njim je sv. Frančišek Asiški prosil Gospoda Boga za razsvetljenje in vodstvo v življenju. To »ikono poveličanega Kristusa« je v 11. stoletju naslikal neznani menih, ki je imel pred očmi Janezovo poročilo o Kristusovem trpljenju.¹³

Prav sv. Frančišek (1181/82–1226) je s svojimi manjšimi brati s svojim načinom življenja¹⁴ in oznanjevanja močno pripomogel, da je v 13. stoletju v Italiji

tično realistično, s Kristusovim trpljenjem slavi njegovo človečnost.« (Petra Mrakič, *Preseganje pripovednega – simbolizem v novinarski fotografiji*, diplomsko delo, Ljubljana, 2011, 55.)

¹⁰ Prim. Petra Mrakič, str. 48.

¹¹ Prim. Petra Mrakič, str. 49.

¹² Morda je imelo posreden vpliv tudi širjenje novonastalega islama, ki Kristusu ni odrekal samo božanstva, kot nekatere izmed herezij prvih krščanskih stoletij, temveč je zanikal tudi njegovo križanje. V sveti knjig muslimanov Koranu (Sura 4) je namreč zapisano: »(157) In zaradi njihove trditve: »Mi smo ubili Mesijo, Jezusa, Marijinega sina, Alahovega poslanca.« Vendar ga niso niti ubili niti križali, ampak se jim je to le dozdevalo. In resnično so v dvomu tisti, ki se glede njega razhajajo. O tem nimajo nobenega znanja, le sledijo domnevam. In zagotovo niso prepričani, da so ga ubili. (158) Pač pa ga je Alah vzdignil k sebi. In Alah je Zmagovit, Najmodrejši.«

¹³ Križani Gospod nima na glavi trnove krone, marveč zlati sij. Na njem ni nobenega znamenja trpljenja in smrti. Ves izžareva poveličanje. Uslišana je Jezusova prošnja: »Oče, poveličaj svojega sina« (Jn 17,1). Nenehni boj med lučjo in temo, ki ga opisuje Janezov evanجيل, je končan. In ikona hoče prikazati prav to zmagoslavje luči in življenja nad temo in smrtjo. Zato je Jezusovo zmagoslavno telo močno osvetljeno in postavljeno na trdno podlago. Vso ikono pa obdaja rdeča barva, ki je znamenje ljubezni, ki v Kristusu objema ves svet. (Prirejeno po: Crispino Valenziano, *Il Crocifisso di Francesco di Assisi*, Antonianum, 2019).

¹⁴ P. Vinko Škafar je v Ognjišču zapisal: »Moramo pa tudi povedati, da se je prvi znani stigmatik sv. Frančišek Asiški (1182–1226), če izpustimo apostola Pavla (Gal, 6,17), spreobrnil ob pogledu na Asiški križ v cerkvi sv. Damijana, na katerem ima Kristus, ki ga je nagovoril, naj popravi njegovo hišo, vstajenski in poveličani izraz. Sicer pa se je Frančišek pozneje srečeval s trpečim Kristusom tako doživeto, da je tudi sestavil »Molitveno bogoslužje Gospodovega trpljenja«. To pomeni, da je Frančišku podoba zahodnega trpečega Kristusa bila zelo blizu in je najbrž zato

vse bolj uveljavljena podoba trpečega Kristusa (Christus patiens) prevladala nad tradicionalno bizantinsko podobo križanega Kralja (Christus gloriosus). Pri tej uveljavitvi so imeli pomembno vlogo tudi tedanji slavni umetniki, med njimi Giunta Pisano in Cimabue.

Petra Mrakič v svoji diplomski nalogi ta proces povzame takole: »Vzporedno s prebujajočim se antropocentrizmom, samozavedanjem človeka in potrebo po bolj osebnem religioznem doživetju se je v obdobju poznega srednjega veka v kristološki ikonografiji razvila značilna humanizacija Kristusove osebe – poudarjeni sta bili njegova človečnost in usmiljenje. Novi motivi so tako izpostavljali predvsem Kristusovo trpljenje za odrešitev človeštva. V tem obdobju so imeli velik vpliv na razvoj ikonografije pridigarški redovi, zlasti frančiškani. Tako se je v povezavi s temo trpljenja in odrešenja v slikoviti pripovedi odvijal pasijonski cikel, kot izolirane motive pa srečamo predvsem prizore iz sklepnega dela te trpljenjske zgodbe: Križanje, Snemanje s križa, Objokovanje, Pietà, Polaganje v grob, Vstajenje in Vnebohod.«¹⁵

Podoba trpečega križanega Kristus je tako v času baroka in renesanse – Umberto Ecco pravi, da je ta podoba izražala »vrhunec erotične bolečine« – vse bolj zasedala središčno mesto v krščanski pobožnosti in umetnosti. Podobe Kristusovega pasijona so služile temu, da ganejo, vznemirijo, prebudijo sočutje ter so v poduk in svarilen zgled. Na številnih upodobitvah Objokovanja mrtvega Kristusa, denimo na freski, ki jo je v Kapeli Scrovegnijev v Padovi naslikal Giotto, »vsi navzoči liki /.../ jočejo in tako navdihujejo vernike s sočutjem do človeka, s katerim se lahko poistovetijo«. Špidlik in Rupnik v Pričevanju svetih ikon pišeta, da je predmet objokovanja univerzalen. Ne objokuje se namreč samega mrliča, saj se bo slednji »vrnil v zemljo in zemlja je /.../ lastnica mrtvih«. Joka se zaradi žalostnega stanja človeštva, ki se rojeva, da bi živelo, vendar je vsakokrat prisiljeno življenje pokopati.¹⁶

Pogled na Križano Ljubezen in premišljevanje Gospodovega trpljenja, bližina z Njim, ki je trpel in umrl iz ljubezni do nas, priznavanje in obžalovanje svojih grehov ter zadoščevanje zanje, molitev za notranje spreobrnjenje so vse močnejše postajali pomemben del življenja katoliških kristjanov.¹⁷ In ko je sv. Leonard Por-

na gori La Verna dve leti pred smrtjo, leta 1224, prejel Kristusove rane.« Vir: <https://revija.ognjisce.si/pisma/2163-kaj-pa-stigme-kristusove-rane>.

¹⁵ Prim. Petra Mrakič, str. 50.

¹⁶ Prim. Petra Mrakič, str. 57–58.

¹⁷ Prim. Matija Ogrin, Gledališče brez tiska, drama brez spektakla, Družina, 24. 11. 2019: »Pasijonske procesije in igre, ki so prva dramska besedila v slovenskem jeziku, so nastale kot spokorne pobožnosti postnega časa: kot zadoščevanje za grehe, pokora in molitev za notranje spreobrnjenje, vse to ob premišljevanju Jezusovega trpljenja. Že v 13. stoletju je sv. Albert Veliki zapisal, da pobožno premišljevanje o tem, kaj je Gospod pretrpel na veliki petek, obrodi v duši večje sadove milosti kakor še tako strog post. Iz tega je zraslo vse literarno in uprizoritveno bogastvo

tomavriški po Evropi 18. stoletja širil pobožnost križevega pota, danes najbolj razširjene oblike pasijonske pobožnosti, je stopil že na »pasijonsko dobro zorana tla«.¹⁸

Vsebina njegovega gorečega oznanjevanja je vseeno vredna kratke navedbe:

»Opustošena je vsa dežela, nihče si ne jemlje k srcu. Glej, vir vsega našega zla, ker nihče resno ne razmišlja v svojem srcu, kar bi moral preudarjati: iz tega namreč izvira mnogovrsten nered v delovanju. Predvsem ne poznamo poslednjih reči. Pozabljamo na božje dobrote in na vse, kar je božji Sin za nas pretrpel v svojem bridkem trpljenju. Brezbrižno spolnujemo dolžnosti in pravila svojega stanu. Ne zavračamo nevarnosti, ki nas povsod obdaja. Ker je zaradi tega svet poln hudobij, se Jeremija upravičeno pritožuje: Opustošena je vsa dežela. Ali je kakšno zdravilo za takšno zlo? Vsem prelatom, župnikom, duhovnikom in drugim božjim služabnikom, pred katerih nogam se vržem na tla, bi rad iz srca povedal: Tako zdravilo imamo. To je nabožna vaja, ki jo imenujemo križev pot. Če se bo po njihovi gorečnosti in prizadevnosti vpeljal v župnije ali cerkve, bo gotovo močna obramba proti širjenju napak. Vse, ki bodo pobožno premišljevali bolečine in ljubezen Jezusa Kristusa, pa bo napolnil z velikimi krepostmi.

O koliko zveličavnih razsvetljenj v duši, kako iskreno srčno kesanje, kako nepremagljivo dušno trdnost bo zbudilo nenehno premišljevanje prebridkega trpljenja božjega Sina. Vsakdanja izkušnja me je poučila, da se življenje ljudi po tej pobožni obliki molitve hitro obrača na bolje.

Kajti križev pot je strup proti napakam, je očiščenje razbrzdanih poželenj, uspešna spodbuda h kreposti in svetemu življenju. Zares, če si v duhu živo predstavljamo bridke muke božjega Sina, naslikane na toliko slikah, se komaj moremo vzdržati, da se ne bi odvrnili ob božjem razsvetljenju od svojega umazanega grešnega življenja; da, celo vneli se bomo, da bomo z ljubeznijo odgovorili tako veliki ljubezni ali pa bomo vsaj radovoljno prenašali težave, ki nas brez razlike srečujejo v vsakršnem življenjskem položaju.«¹⁹

S tem kratkim, zgolj okvirnim preletom navzočnosti podobe Križanega v zgodovini zahodnoevropskega katoliškega krščanstva, sem poskusil ustvariti

slovenske duhovne dramatike baročne dobe.«

¹⁸ »... pri nas najbolj znana oblika je ta, kakršno ima Škofjeloški pasijon: srednjeveška spokorna procesija. Že najstarejša dokumentirana pojavitev takšne procesije v Ljubljani okrog leta 1610 je obsegala številne spokornike – bičarje in križenosce in predstavljala prizore Jezusovega trpljenja. Spodbujal jo je škof Hren ter bil navzoč s kapiteljskim zborom, o njej je pozneje (1689) pisal Valvasor, da je ena najlepših in najbolj sijajnih. Tudi škofjeloška procesija kapucinskega patra Romualda z začetka 18. stoletja je obsegala nekaj deset bičarjev in križenoscev – vernike izmed ljudstva, ki so bili pripravljani na tak način zadoščevati za svoje in tuje grehe. Množica vernih iz mesta in okolice je bila pritegnjena k spokornemu premišljevanju prizorov velikega četrtka in velikega petka.« (Matija Ogrin, n. d.)

¹⁹ Bogoslužno branje 5, Ljubljana, 1977, (Serafinski dodatek) 31.

okvir za globlje razumevanje procesov ponotranjanja Božje ljubezni, ki se je v križanem, umrlem in vstalem Jezusu Kristusu razlila na vse ljudi.²⁰ Pri tem vstopu v srce Križane Ljubezni, ki je, kot sem že poudaril v uvodu, izvir in smisel vsega pasijonskega gibanja, nam bodo pomagala osebna pričevanja oseb, ki jih je Cerkev v zgodovini prepoznala kot pristne pričevalce skrivnostnega dvojca »ljubezen – bolečina«.

KAJ SE ZGODI, KO SE NEKDO Z VERO OZRE NA KRIŽANO LJUBEZEN?

Na poti v globine osebnega²¹ srečevanja s Križano Ljubeznijo naj se najprej ustavim ob molitvi cerkvene učiteljice sv. Katarine Sienske (1347–1380), v kateri je nedvoumno izpostavljena ljubezen do nas kot edina moč, ki je lahko Jezusa Kristusa zadržala na križu do smrti. Sv. Katarina takole moli:

»O Sveti Duh, tvoja dobrota in tvoja neizrekljiva ljubezen sta zadržali božjega Sina na lesu križa, Njega, ki ga ne vrvi ne žebli ne bi bili mogli pridržati brez vezi ljubezni.«²²

Zakaj na izhodišče tega središčnega poglavja razmišljanja o Križani Ljubezni postavljam prav to misel? Namen je en sam: poudariti, da križanje in smrt Jezusa Kristusa nista bila samo usodna, neizogibna, tragična zgodovinska dogodka, temveč razodetje nepremagljive moči Božje ljubezni v osebi Boga in človeka Jezusa Kristusa.²³ Jezus bi namreč v svoji Božji moči, s katero je miril viharje, ozdravljaval bolne, izganjal hude duhove in obujal mrtve, brez težav izruval tistih nekaj žebeljev, razmetal tistih nekaj rimskih vojakov in šel svojo pot ... A ni! Ker je bila njegova pot, in še vedno je, samo pot brezpogojne, usmiljene ljubezni.

Prav občudovanje te zmagovite ljubezni je ena izmed temeljnih vsebin pasijonskih pobožnosti, kajti ko človek zazna, da ga nekdo brezpogojno ljubi in je zanj tako dragocen, da je ta »nekdo« zanj pripravljen dati celo svoje življenje, se vse spremeni. P. Marko I. Rupnik je v knjigi V plamenih gorečega grma to resnico

²⁰ Rim 5,15 – »Vendar pa z milostnim darom ni tako kakor s prestopkom. Če so namreč zaradi prestopka enega umrli mnogi, sta se v veliko večji meri razlila na mnoge Božja milost in dar, po milosti enega človeka, Jezusa Kristusa.«

²¹ Najprej sem napisal »intimnega«, a sem se ustrašil, da je ta beseda za okvir tega prispevka premočna. Vendar pa sem osebno trdno prepričan, da pristno krščansko izkustvo mora vsebovati tudi intimo z Gospodom Jezusom Kristusom, in da nas hoče Sveti Duh tudi po pasijonskih pobožnostih voditi v srečanje z njim, ki je za nas umrl in vstal.

²² Walter Nigg – s. M. Lucia OCD, Pridi, Sveti Duh, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 1995, str. 48.

²³ »... ki je zaradi nas ljudi in zaradi našega zveličanja prišel iz nebes. In se je utelesil po Svetem Duhu iz Marije Device in postal človek.

Bil je tudi križan za nas, pod Poncijem Pilatom je trpel in bil v grob položen. In tretji dan je od mrtvih vstal, po pričevanju Pisma.

In je šel v nebesa, sedi na desnici Očetovi. In bo spet prišel v slavi, soditi žive in mrtve; in njegovemu kraljestvu ne bo konca.« (Nicejsko-carigradska veroizpoved).

čudovito ubesedil, ko je zapisal, da se človek resnično lahko spremeni šele takrat, ko mu ljubezen zalije srce.²⁴ Podoben namen, izpričati nepremagljivo moč Božje ljubezni, je vodil tudi ustvarjalce pasijona, ki je bil prvič uprizorjen leta 2003 v župniji sv. Jožefa v Mariboru, naslovili pa so ga *Iz ljubezni do nas*.

Vrnimo se na pot raziskovanja globin te ljubezni.

Drugi pričevalec, ki sem ga izbral kot sopotnika v globino, je sv. Frančišek Ksaver (1506–1552), jezuitski duhovnik, misijonar na Daljnem vzhodu. Njegova Hvalnica ljubezni je, po mojem mnenju, eno od najbolj pretresljivih pričevanj o dogajanju v notranjosti človeka, katerega pogled je povsem potopljen v občudovanje Križane Ljubezni.²⁵ Vstopimo s sveto spoštljivostjo v ta dialog ljubezni:

»Zakaj te ljubim, moj Gospod?

*Pač ne zato, ker si nebesa mi obljubil
in ne zato, ker me je strah, da bi pogubil
si v peklu dušo in telo.
Ne ganeta me pekel in nebo.*

*Le ti me ganeš, moj Gospod,
ko gledam te pribitega na križ,
ko vse na tebi je kot ena sama rana.
Le ti me ganeš, ko trpiš,
ko žali množica te zapeljana
in ko umiraš zame in za vse.*

*Le to ljubezen občudujem.
In ko bi ne bilo nebes, bi ljubil te.
In ko bi ne bilo pekla, ne mogel bi žaliti te.*

*Ko ves se ti darujem,
darov za to ne pričakujem,
saj ljubim te samo, ker si
Ljubezen sama, vir vseh milosti.«²⁶*

²⁴ Marko Ivan Rupnik, *V plamenih gorečega grma*, Župnijski urad Dravlje, Ljubljana, 1995.

²⁵ Na tem mestu se mi zdi primerno navesti misel iz Psalma 34,6: »Glejte nanj, da boste žareli, vaši obrazi naj se ne sramujejo.« Ko človek dopusti, da ga ljubezen drugega posrka v odnos in pri tem pozabi na svoje lastne koristi, je obdarjen z neprimerljivim notranjim mirom in žarom svete ljubezni. Morda je še najlažje ponazoriti to notranje dogajanje, če ga primerjamo z zaljubljenostjo. Res pa je, da zaljubljenost sama iz sebe ne zagotavlja dovolj moči za zvestobo, ko se pojavi trpljenje ...

²⁶ Jože Kokalj, Frančišek Ksaver, Ignacijev prijatelj, Župnijski urad Dravlje, Ljubljana, 1990.

Zreti na izmaličeno, v smrtnih krčih ugašajoče Jezusovo telo, in v njem prepoznati ljubezen, so vrata v resničnost, ki jo jasno zaznava duh, čeprav naši čuti zaznavajo nekaj povsem nasprotnega.²⁷

Preden omogočim še enemu izmed veliki zaljubljenecv v Križanega, sv. Pavlu od Križa, da spregovori, bi rad poskusil s pomočjo jezuitske sistematične misli jasneje opredeliti, za kakšno bližino gre v primeru odnosa med človekom, ki je zazrt v podobo Križanega, in Gospodom Jezusom.

Jezuit p. Sergio Rendina o čutenju in veri napiše: »Ignacijansko sočutje je zajemalo iz dediščine srednjeveške pobožnosti, posebej iz frančiškanske. Ta je bila izražena ne le v knjigah pobožnosti, ampak tudi v slikarstvu in poeziji tistega časa.

Moramo pa poudariti, da sočutja in soradosti ne razumemo kot goli čustvi: to bi bil slab sentimentalizem. Ignacij bi rad s pomočjo kontemplacije Kristusovega trpljenja in vstajenja hranil našo vero. Temelj združitve s Kristusom ni čustvo, ki ga povzročita trpljenje ali slava, temveč dejanje vere v odrešilno skrivnost velike noči. V svojem času je Ignacij lahko predpostavljal, da takšna vera obstaja. Vera, ki je v človeku takoj prebudila čustvene odmeve in vso njegovo občutljivost, vse do solz. Danes, po močnih kulturnih in verskih spremembah, ne moremo več predpostavljati tega, kar je Ignacij. Truditi se moramo, da v dogodku pashe vidimo oznanilo vere. ... Glede trpljenja nas Ignacij vabi, da »premišlujem, kako Jezus vse to trpi za moje grehe (Dv 197, podobno 193 in 203).« »Za mene«, »za moje grehe« – ti izrazi povedo, da je naše čustveno deleženje dogajanje vere.

Ne gre za sočutje s človekom, ki trpi kruto in krivično mučenje, ampak za to, da v sebi sprejemem trpljenje Odrešenika, da bi bil zedinjen z njim v njegovem delu odrešenja. Tu Ignacij povzame bistvo apostolske kerygme iz 1 Kor 15,3–4: »Izročil sem vam predvsem to, kar sem sam prejel: Kristus je umrl za naše grehe, kakor je v Pismih ...« Bistvo tega oznanila je povzeto v evangelijih (prim. Mt 26,28; Mr 10,45; Mt 20,28; Jn 20,11). Ta besedila pokažejo pomen Jezusovega trpljenja z izrazi v množini: »za mnoge«, »za vas«, »za vse«, »za ovce«. Tako se potrди univerzalnost odrešenjske ljubezni. Pavel ima poseben poudarek, ko pravi »zame«, se pravi za vsakega vernika (prim Gal 2,20).²⁸

Po tej opredelitvi, ki pokaže, da gre v primeru molitve, premišljevanja in uprižarjanja Jezusovega trpljenja za iskanje sočutenja s trpečim Gospodom, da bi se

²⁷ Tako niti ni presenetljivo, da so mediji ob težkih prizorih Gibsonovega filma Kristusov pasijon nemalokrat pisali o sadističnem povelečevanju trpljenja. Kdor na Križanega gleda brez vere, nikakor ne more uzreti ljubezni. Prof. Jože Krašovec je v istem času študentom na Teološki fakulteti na vprašanje Zakaj se je Gibson odločil za tako krute prizore? odgovoril: »Zato, ker je današnji moderni človek otopel. In potrebuje šok terapijo, da se prebudi iz omame in ponovno zaživi ...« Sveto pismo trdi podobno: »Njihovo srce je brez čuta kakor mast ...« (Ps 119,70), starejši bogoslužni prevod istega besedila pa je: »V izobilju je njih srce otopelo ...«.

²⁸ Povzeto po Sergio Rendina S.I., Appunti di Spiritualita, št. 41, Neapelj, 1995, str. 37–68.

tako njegova ljubezen prelila v naša srca in spremenila naša življenja, je čas, da nam spregovori še sv. Pavel od Križa (1694–1775).²⁹ V njegovih pismih lahko beremo tudi ta dragoceni zapis:

»Zelo koristno in sveto si je predstavljati v duhu Gospodovo trpljenje in razmišljati o njem, zakaj po tej poti dospješ do združitve z Bogom. V tej sveti šoli se namreč učiš modrosti; v njej so se je naučili vsi sveti. Ko bo namreč križ našega ljubljenega Jezusa globlje zasadil korenine v vašem srcu, boste peli: 'Trpeti in ne umreti' ali 'Trpeti ali umreti' in še bolje: 'Niti trpeti niti umreti, ampak popolnoma se spreobrniti k božji volji.'

Ljubezen je namreč krepost, ki nas povezuje z bolečinami ljubljenega in jih dela naše. Ta ogenj prodre do mozga in spreminja ljubečega v ljubljenega. Na globlji način se ljubezen meša z bolečino in bolečina z ljubeznijo, nastaja nekaka mešanica ljubezni in bolečine, tako tesna, da ni več mogoče ločiti ljubezni od bolečine, ne bolečine od ljubezni. Zato se duša, ki ljubi, veseli v svoji bolečini in vriska v svoji boleči ljubezni.

Bodite torej vztrajni v izvrševanju vseh kreposti, zlasti v posnemanju ljubljenega Jezusa v trpljenju, saj je to vir čiste ljubezni. Tako ravnajte, da bo vsem znano, kako nosite ne samo znotraj, ampak tudi na zunaj podobo Križanega, ki je vzor vse dobrote in prizanesljivosti. Kajti tisti, ki je v notranjosti združen s Sinom živega Boga, nosi tudi navzven njegovo podobo s trajnim izvrševanjem junaške kreposti, predvsem s potrpežljivostjo, dovolj krepko, da se nikoli ne pritožuje, ne javno ne na skrivaj. Skrijte se torej v križanem Jezusu in ne želite ničesar drugega, kakor da se vsi v vsem spreobrnejo k njegovi volji.

Ko boste resnično vzljubili križanega Kristusa, boste v svetišču svoje notranjosti nenehno obhajali praznik križa; molče vztrajajoč v potrpežljivosti in ne da bi se zanašali na kakšno stvar. Ker je treba praznike slaviti v veselju, bodo tisti, ki ljubijo Križanega, obhajali praznik križa v molčecem potrpljenju ter z nasmejanim in vedrim obrazom, tako da bo to ostalo prikrito ljudem in znano samo najvišjemu Dobrotniku. Ker spada k vsakemu prazniku tudi slovesna pojedina, imejte za hrano božjo voljo po zgledu naše Križane Ljubezni.«³⁰

Če ob zapisanem pomislimo na mamu ali očeta, ki se srečujeta s trpljenjem svojega otroka, za katerega sta pripravljena dati vse, tudi svoje življenje, kaj ne bi vsaj po neki krhki analogiji lahko rekli, da se v takšnih primerih v naših srcih

²⁹ Ker je sv. Pavel od Križa manj znan kot sta prej omenjena sv. Katarina in sv. Frančišek Ksaver, naj ga na kratko predstavim. Bil je eden najboljših pridigarjev svojega časa, najprepričljivejša pridiga pa je bilo njegovo življenje, ki je vseskozi odsevalo njegova mistična načela: človek naj odmre sebi, vsak dan premišlja in se ves potopi v Kristusovo trpljenje. S papeževo podporo pa je vztrajal in ustanovil kongregacijo »Jezusovih ubožcev« ali pasijonistov in pasijonistk. Z 29 leti je bil deležen najvišje milosti duhovne poroke, zatem pa je prišlo 45 let najgloblje zapuščenosti.

³⁰ Bogoslužno branje 5, Ljubljana 1977, str. 299–300.

dogaja nekaj podobnega? Da zaradi ljubezni, bolečina ljubljenega postaja tudi naša bolečina ...

ČE NISEM LJUBLJEN, JE VSE BREZ SMISLA

Morda se vam vsebina tega prispevka zdi precej neživljenjska in od konkretnih oblik pasijonskega gibanja zelo oddaljena. Morda ste ob branju opisov notranjega dogajanja v srcih sv. Katarine, sv. Franciška Ksaverja in sv. Pavla od Križa pomislili, da so ta okušanja Ljubezni sicer spoštovanja in občudovanja vredna, vendar so to izkustva redkih izbrancev. A ni tako. Preveč smo se navadili na površen, v navade in ustaljene družbene vzorce vpet način življenja. Pred nami, tudi s pomočjo pasijonskih pobožnosti, stoji največji izziv našega življenja: živeti ljubezen!

In kako jo živeti, ko pa vsak dan znova izkušamo svojo lastno krhkost in grešnost ter naše moči močno presegajoče pritiske okolja?

Prvi korak je priznanje, da mi nismo izvir ljubezni, ampak njeni prejemniki in posredniki. Nepresahljivi studenec Božje ljubezni izvira iz križanega Jezusa. On je tisti, ki nas – če stopimo z njim v odnos in mu dovolimo, da v nas izlije Očetovo ljubezen³¹ – usposobi, da ljubimo. Zato so zazrtost v Križano Ljubezen ter premišljevanje in uprizarjanje trpljenja, smrti in vstajenja Jezusa Kristusa kraljevska pot spreminjanja sveta polnega tekmovalnosti, hitenja, izrabljanja, preračunljivosti, strahu v kraljestvo pravičnosti, miru in veselja.³²

V razmislek vam ponujam še dve besedili, ki časovno nista tako zelo odmaknjeni, ki pa nas lahko okrepi v prizadevanju za življenje iz globin, kjer žubori vreclec vode, tekoče v večno življenje.³³ Avtor prvega je slovenski gledališki igralec Gregor Čušin. Gre za preprosto ritmično-duhovno skladbo, ki prav s svojo preprostostjo in jedrnatostjo usmerja pogled k bistvenem (beri: Križani Ljubezni) ter nam kakor kapljice (Kristusove krvi)³⁴, ki neutrudno padajo na skalo, prebija oklep samozadostnosti, brezbriznosti in zaverovanosti vase:

³¹ Rim 5,3–11 »Pa ne samo to, ampak se celo ponašamo s stiskami, saj vemo, da stiska rodi potrpljenje, potrpljenje preizkušeno, preizkušeno upanje. Upanje pa ne osramoti, ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan. Kajti ko smo bili še slabotni, je Kristus v času, ki je bil za to določen, umrl za brezbožne. Težko namreč, da bi kdo umiral za pravičnega: morda bi si kdo še upal umreti za dobrega. Bog pa izkazuje svojo ljubezen do nas s tem, da je Kristus umrl za nas, ko smo bili še grešniki. Veliko bolj bomo torej po njem rešeni jeze zdaj, ko smo opravičeni z njegovo krvjo. Kajti če smo se po smrti njegovega Sina spravili z Bogom, ko smo bili še sovražniki, bomo veliko bolj rešeni po njegovem življenju, odkar smo prišli do sprave. Pa ne samo to, ampak se celo ponašamo v Bogu po našem Gospodu Jezusu Kristusu, po katerem smo zdaj dosegli spravo.«

³² Prim. Rim 14, 17.

³³ Prim Jn 4, 14.

³⁴ Sv. Tomaž Akvinski v svoji globoki evharistični hvalnici Molim te ponižno poje tudi: »Saj premore ena sama kapljica zemljo vso oprati grehov madeža ...«

»Gledam telo, razpeto na križ,
 iz ran še teče, teče kri.
 Gledam obraz, ljubeznivo zre na nas ljudi,
 iz ran še teče, teče kri.
 Gledam srce, stokrat prebodeno za nas,
 iz ran še teče, teče kri.«

Drugo besedilo je eno od mnogih bogatih razmišljanj Henrija M. Nouwena (1932–1996), nizozemskega duhovnika, ki je znal na nežno - prepričljiv način ubesediti resničnost naših notranjih globin in nas prek svojih del še vedno spodbuja, naj vendarle sprejmemo brezpogojno Božjo ljubezen za temelj življenja. V razmišljanju z naslovom »Ljubim te, ljubim te, ljubim te« je zapisal:

»Glas obupa pravi: 'Grešim znova in znova. Po neskončnih obljubah sebi in drugim, da bom naslednjič naredil boljše, se ponovno znajdem v starih temačnih prostorih. Najbolje, da pozabim na poskuse, da bi se spremenil. Poskušal sem že leta. Ni delovalo in nikoli ne bo delovalo. Bolje je, da se umaknem s poti ljudi, da sem pozabljen, da izginem, umrem.' Ta čudno privlačen glas odvzame vse negotovosti in konča boj. Nedvoumno govori o temi in ponuja jasno negativno identiteto.

Toda Jezus je prišel, da bi mi odprl ušesa drugemu glasu, ki pravi: 'Jaz sem tvoj Bog, oblikoval sem te z lastnimi rokami in ljubim to, kar sem naredil. Ljubim te z ljubeznijo, ki nima meja, ker te ljubim, kot sem ljubljen. Ne beži od mene. Vrni se k meni – ne enkrat, ne dvakrat, ampak vedno znova. Ti si moj otrok Jaz sem tvoj Bog – Bog usmiljenja in sočutja, Bog odpuščanja in ljubezni, Bog nežnosti in skrbi. Prosim, ne reci, da sem se odrekel tebi, da te ne morem več prenašati, da ni poti nazaj. To ni res. Tako zelo hočem, da si z mano. Tako močno hočem, da si blizu mene. Poznam vse tvoje misli. Slišim vse tvoje besede. Vidim vsa tvoja dejanja. In ljubim te, ker si lep, izdelan po moji podobi, izraz moje najbolj intimne ljubezni. Ne sodi se. Ne obsodi sam sebe. Ne zavrzi se sam. Naj se moja ljubezen dotakne najglobljih, najbolj skritih koticov tvojega srca in ti razkrije tvojo lastno lepoto, lepoto, ki si jo pozabil, toda to ti bo spet vidno v luči mojega usmiljenja. Pridi, pridi, naj ti obrišem solze in naj se moja usta približajo tvojemu ušesu in ti rečejo: Ljubim te, ljubim te, ljubim te.'«³⁵

Brez ljubezni je vse prazno in nesmiselno! Brez Križane Ljubezni je vse prazno in nesmiselno!

³⁵ Vir: <https://henrinouwen.org/meditation/i-love-you-i-love-you-i-love-you/>.

NAS UPRIZORITVE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA ODPIRAJO V LJUBEZEN?

Moj odgovor je hkrati da in ne.

Da prepoznam:

- v vseh nesebičnih prizadevanjih;
- prostovoljnih odpovedih;
- darovanem času;
- dragocenih spletnih odnosov – in to tudi med ljudmi, ki, po zgolj naravnih zakonih privlačnosti, verjetno nikoli ne bi sodelovali;
- skupnem iskanju dobrih rešitev;
- v Božjih dotikih v notranjosti sodelujočih;
- v množicah nagovorjenih obiskovalcev.

Kaj pa ne?

Ne pa zaznavam predvsem v vseh glasovih, ki so živi med nami in nam šepetajo, naj spokorno procesijo Škofjeloškega pasijona uprizarjamo zgolj kot kulturnozgodovinski spektakel, naj poskrbimo, da bo prinesla dobiček, naj ne poučujemo preveč verskega vidika, naj nas vodi predvsem zdrava pamet in ne vera.

Odprtost za ljubezen? Da!

Odprtost za Križano Ljubezen?

IN ŠE BESEDA ZA SKLEP

Če ste zmogli pot do konca tega zapisa
in se v vas prebujajo mešani občutki,
nič ne skrbite ...

Vse skupaj je mišljeno samo kot
»kamenček v čevlju« pasijonskega gibanja ...

Če vas moti, ga mirne duše stresite iz čevlja ...

Samo ne pozabite, da ste brezpogojno ljubljeni!